

REPUBLICA MOLDOVA ȘI PROCESUL EUROPENIZĂRII

România a privit către Republica Moldova în ultimele două decenii inegal și în maniere diferite. Ultimii ani însă sunt cei în care această privire – din mai multe motive – inevitabilă se rafinează și, de aceea, devine cu atât mai utilă în economia relațiilor dintre cele două țări.

Complexitatea relațiilor dintre România și Republica Moldova este relevantă inclusiv de conținutul acestui dosar tematic, generos sprijinit, ca și alte

proiecte ale *Institutului de Studii Populare*, de *Fundația „Hanns Seidel”*. Propunem, așadar, acum un pachet de texte în care prevalează o perspectivă românească multietajată asupra Republicii Moldova. Există, în acest dosar, un unghi de vedere instituțional (*MAE plus Ambasada României la Chișinău*), dublat de un altul care pune câteva repere cu privire la ceea ce înseamnă o eficientă diplomatie prin cultură. De asemenea, propunem spre lectură o

perspectivă europarlamentară care punctează, de la o distanță necesară, marile mize ale complicatei zone în care evoluează Republica Moldova și care apasă asupra ideii vocației europene a acestei țări. Pe de altă parte, fostă republică sovietică, Moldova are încă o relație caldă cu ideea comunistă – un text din acest supliment trasează coordonatele recente ale acestei probleme. O perspectivă venită din zona ONG-urilor completează „privirea“

românească pe care o etalează acest dosar.

Nu în ultimul rând, tabloul moldav e întregit de un articol dens „de la frul ierbii“, semnat de Vitalie Ciobanu, un reputat comentator de la Chișinău al acestui spațiu care merită mult mai multă atenție. De altfel, ne propunem să continuăm într-un mod constructiv un demers de această natură.

CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

Moldova – un drum cu obstacole spre Europa

Relația Chișinăului cu Bruxellesul s-a accelerat brusc, odată cu venirea la putere a unei alianțe de partide democratice, în iulie 2009.

Revolta tinerilor din 7 aprilie împotriva fraudării alegerilor de către comuniști – dar mai degrabă disperarea de a-l avea pentru alți patru ani pe Voronin și regimul său cleptocratic i-a scos atunci în stradă – aceste proteste au „repus” Moldova pe harta lumii, obligând cancelariile occidentale să ia act de existența unui stat care refuza „stabilitatea” garantată de protecționismul rusesc și de neamestecul europeanilor. Schimbarea de regim surprindea Moldova între chingile unui sistem instituțional corupt, împovărată cu un deficit bugetar de 8% (o „garură” camuflată de PCRM în scopuri electorale), în toiul unei crize economice mondiale care a pus pe butuci economii mult mai puternice decât cea moldovenească. Totuși, noua putere pornea la drum cu o imagine de invidiat și asta se vedea începând cu ținuta exponenților săi, cu felul lor de a vorbi și a asculta, cu deschiderea lor față de partenerii occidentali, cărora le spuneau: știm că avem probleme serioase, știm că va trebui să recuperăm un enorm handicap, dar pentru asta am venit la guvernare, vrem să demonstrăm că suntem oameni de cuvânt – ajutați-ne!

Occidentul a reacționat cu maximă receptivitate. Au fost deschise negocierile pentru un *Acord de Asociere*, trecându-se peste compromiterea *Planului de Acțiuni Moldova - UE*, inițiat în februarie 2005, într-un moment de „turnură portocalie” a lui Voronin. Au avansat discuțiile pe marginea eliminării vizelor de călătorie în țările *Uniunii Europene*, în noiembrie vor demara negocierile pentru un *Acord de Liber Schimb*, sunt aproape finalizate ajustările privind aderarea Moldovei la spațiul aerian european, fapt ce va contribui la scăderea prețurilor la cursele de pasageri (de trei ori mai ridicate decât în România!) și la venirea companiilor *low-cost* pe piața moldovenească. Noul guvern a semnat acorduri cu *FMI* și *Banca Mondială* pentru împrumuturi substanțiale, ale căror prime tranșe au și intrat. Moldova este considerată un elev sărguincios la Bruxelles, bucurându-se de aprecieri la recentul summit al *Parteneriatului Estic* de la Varșovia, chiar dacă nu a primit asigurări că într-o bună zi va deveni membru al clubului comunitar. Nimeni nu oferă asemenea garanții pe fundalul tot mai des invocatei „oboseli” a extinderii și a crizei datoriei care zguduie *Uniunea Europeană*. Mai sunt apoi și susceptibilitățile Moscovei. Pentru Franța și Germania – pilonii „vechii” Europe – o relație bună cu Rusia în mod evident depășește ca importanță avantajele extinderii spre est a Uniunii. Totuși, Moldova nu are de ales: ea trebuie să continue pe calea reformelor, apropiindu-se cât mai mult de Occident, pentru ca într-o conjunctură favorabilă să fie în stare să se alăture lumii civilizate.

În teorie, lucrurile sunt limpezi: avem niște „teme pentru acasă”, niciun fel de con-

siderente de natură geopolitică nu vor rezolva integrarea europeană a Republicii Moldova, dacă aceasta nu va fi pregătită. Însă practica politicii vernaculare basarabene complică situația.

VITALIE CIOBANU

Într-o guvernare de coaliție, ai de armonizat interese diferite, adesea divergente, nemaivorbind de orgoliile și de competiția dintre lideri (care mai sunt și oameni de afaceri). Pe fundalul „unității de monolit” a PCRM, actualii guvernanți par o ceată de gălăgioși. De doi ani, Moldova nu poate depăși criza politică și constituțională cauzată de nealegerea șefului statului. Comuniștii au o armă eficientă împotriva actualei puteri: cele două voturi care lipsesc Alianței pentru Integrare Europeană. Miza nu este persoana care va ocupa această funcție, ci provocarea de alegeri anticipate care să readucă PCRM la guvernare.

Voronin vrea totul și nu e dispus să negocieze nimic, în afara unor funcții simbolice de președinte pe care i le-ar putea oferi lui Filat, în schimbul pârghiilor executive pentru PCRM. Într-o formulă de guvernare cu comuniștii, PLDM va avea soarta pecetluită, iar primul ministru e conștient de acest lucru. Acesta însă pare strâns între două focuri: de cealaltă parte, se află tandemul PD/PL (Lupu/Ghimpu), alimentat de „oligarhul” Vlad Plahotniuc, despre care primul ministru afirmă că s-ar afla în spatele mai multor afaceri ilegale, cea mai recentă fiind atacurile *raider* asupra unor bănci moldovenești. În urma unor decizii judecătorești abuzive, au fost păgubiți investitori străini, sloveni și olandezi, care și-au pierdut peste noapte acțiunile în favoarea unor firme *offshore*, și a avut de suferit imaginea externă a Republicii Mol-

dova – un stat a cărui „poveste de succes” europeană se află deocamdată la nivelul doleanțelor și al discursurilor de protocol. „Moldova fără Voronin (aluzie la sloganul electoral al PLDM – n.n.) nu înseamnă Moldova cu bandiți și cu raideri”, declara Filat, după ce ceruse demisia Procurorului General pe care îl acuză că tergiversează anchetarea dosarelor legate de numele controversatului Plahotniuc. La rândul lor, partenerii din AIE îi incriminează premierului încercarea de a uzurpa puterea, ignorarea înțelegerilor constitutive ale AIE, discuții separate cu comuniștii.

Unde e adevărul? Dezvoltarea spectaculoasă a mass-media în ultimii doi ani – au apărut televiziuni de știri, posturi de radio și ediții basarabene ale cotidianelor din România – cel puțin plasează sub reflector aceste conflicte, cum nu s-a întâmplat sub regimul Voronin, când marile „tunuri” erau date sub înaltul patronaj al primului comunist al țării, de parte de ochii opiniei publice. Expunerea mediatică de azi, însă, creează alte riscuri, pentru că induce o stare de tensiune și nervozitate în mijlocul populației. Europeanizarea Republicii Moldova întâmpină serioase obstacole nu numai din cauza corupției instituționale (a justiției, în primul rând) sau a clanurilor din economie, ci și la nivelul cetățeanului de rând, dezamăgit de lipsa progreselor în viața de zi cu zi, care ar fi trebuit să însoțească rețorica reformistă a puterii. Cel mai recent sondaj *IMAS*, dat publicității în septembrie 2011, relevă o diminuare a opțiunilor proeuropene, de la 70 % (cu care eram obișnuiți) la 59 %. Nu doar diviziunile politice și interetnice antagonizează Basarabia. Cu excepția unei pături subțiri, relativ recent urbanizate, și a tineretului studios, societatea moldovenească este una predominant conservatoare, patriarhală, mulți

cetățeni nu acceptă diferența, pluralismul de opinie și de confesiune. Asta s-a văzut, de pildă, cu prilejul scandalului legat de menora evreiască, în martie 2010, distrusă de un grup de militanți „creștin-ortodoxi”, deși acest simbol tradițional iudaic era expus într-un loc public, în Chișinău, nu în „ograda” mitropolitului Vladimir. De altfel, Biserica a obținut deja excluderea din programa școlară a manualului *Deprinderi de viață* – obiect facultativ, care făcea între altele o necesară (și inofensivă) introducere în educația sexuală. Tot sub presiunile Bisericii Ortodoxe, guvernul a retras din parlament proiectul legii antidiscriminare, a cărei aprobare este cerută de organismele europene. Manifestațiile din Chișinău împotriva legii antidiscriminare și a înregistrării cultului islamic ne-au oripilat prin caracterul lor agresiv-obscurantist: militanți ortodocși, bărbați și femei, purtând prapure și icoane, aminteau de procesiunile lugubre ale Inchiziției, din Evul Mediu. Răul este mult mai adânc decât lasă să se întrevadă debandada politicianilor.

Moldova se află într-un moment critic. Terenul bătăliilor politice, care acum doi ani era clar delimitat între „comuniști” și „proeuropeni”, între nostalgici sovietici și filoromâni, azi are liniile de demarcație estompate. La orizont se prefigurează rapid o nouă baricadă: cea între mulțimile tot mai sărace și aroganța dementă a unei caste de parveniți, capabilă de oricâte infamii și combinații politicianiste pentru a-și păstra privilegiile. Visul european al Basarabiei încă ar mai rezista în fața șantajului *Gazprom* sau a trupelor rusești din Transnistria, dar în mod cert nu are nicio șansă în condițiile acestui conflict intern, care deschide calea unor guvernări autoritare.

Statuia lui Ștefan cel Mare la Chișinău

Europa din stânga Prutului

Ca și România preaderării, Republica Moldova se găsește azi în situația de neînviat de a munci pentru viitor.

La Chișinău, sondajul de opinie e o instituție influentă. Rezultate implauzibile, rumori de partizanat sau, la alegeri, predicții zgomotos infirmate nu au reușit încă să zdruncine prestigiul acestui seismograf al opiniei publice. Tenacitatea sondajului, voința de a supraviețui a acestei *vox populi* în format tabular se explică desigur prin cele câteva, puține, societăți serioase care își publică regulat producțiile, de foarte multe ori în colaborare cu organizații nonguvernamentale de o impecabilă reputație.

MARIUS LAZURCA

Este și cazul unui recent asemenea exercițiu, rezultat al unei asocieri între IMAS și IDIS Viitorul. Întreprindere complexă, sondajul în cauză face o spectrogramă aproape exhaustivă a momentului social, economic și politic contemporan în Republica Moldova. Ce mă interesează cu precădere în aceste succinte considerații este problematica europeană. Din lectura nemijlocită sau încrucișată a datelor sondajului se desprinde imaginea limpede și promițătoare a unei generice majorități proeuropene în Republica Moldova. O majoritate interesată de cele care se petrec în Uniunea Europeană (57%), atentă la raporturile țării cu UE (56%), care resimte un deficit de informare în raport cu tematica europeană (50%) și care percepe Uniunea în termeni superlativi (65%). Toate aceste converg spre declarația aceleiași majorități (59%) că, în situația unui referendum, ar vota pentru aderarea Republicii Moldova la UE, împotriva unei minorități (de 14 procente) care s-ar pronunța împotriva.

Găesc rezultatele remarcabile din motivul elementar că procesul european în Republica Moldova este, în momentul de față, într-o fază, să-i spunem, *investițională*. În termeni foarte simpli, apropierea Chișinăului de Bruxelles se exprimă acum mai cu seamă printr-un considerabil efort de reforme, în numele unor beneficii încă amânate. Autoritățile moldovenești *investesc* de doi ani curaj, inteligență și creativitate pentru a schimba fața și cutumele instituțiilor, mersul justiției, calitatea asistenței sociale, probitatea organelor de anchetă penală etc. Deși beneficiază de o asistență europeană *per capita* mai mare decât a oricărui alt stat din vecinătatea Uniunii, Guvernul de la Chișinău are dificultăți să demonstreze propriilor cetățeni că Europa poate însemna ceva în egală măsură pozitiv și palpabil, nu doar un laborios proces de reforme ale cărui roade se vor coace cândva. Ca și România preaderării, Republica Moldova se găsește azi în situația de neînviat de a munci pentru viitor, de a investi azi în fructele de mâine, de a-și convinge cetățenii să aibă răbdare și să cauționeze în continuare eforturile de europeanizare ale liderilor guvernamentali.

Cinicii ar putea spune că Europa este idealul, în egală măsură util și intangibil, al unei populații private de un orizont mai promițător. Că Uniunea este amăgirea cea

mai recentă, utopia *trendy* a unei comunități politice aflate, de la Independență, în căutarea unui proiect consensual. Că o populație asediată de nevoi elementare vede în proiectul continental soluția universală, panaceul tuturor bolilor, acute sau cronice, ale tranziției bidecenale. În ce mă privește, nu împărtășesc această viziune. Cred, dimpotrivă, că Europa este percepută corect peste Prut: ca o șansă, singura în fond, pentru cei mai energici, creativi și întreprinzători dintre cetățenii moldoveni. Aceștia,

ne spune sondajul IMAS, formează „electoratul” european în Republica Moldova, cei care așteaptă de la Uniune instrumentele optimizării parcursului lor personal și profesional. Și care cer liderilor pe care i-au ales perseverență în modernizare și loialitate față de proiectul european.

Într-adevăr, o lectură mai pătrunzătoare a datelor sondajului nostru ne dezvăluie că partizanii procesului european în Republica Moldova sunt, în linii generale, cetățenii în căutare de *oportunități*, cei care resimt o disproporție între propriul potențial și ceea ce țara lor le poate oferi în

momentul de față. Proeuropeanul generic din stânga Prutului își dorește un mediu economic mai competitiv și mai liber, o educație mai bună, un sistem judecătoresc emancipat de corupție sau influență politică ș.a.m.d. tocmai pentru că înțelege că toate acestea creează, cum spuneam, *oportunități*, condiții ameliorate de progres social, politic și economic.

Profilul sociologic al supporterului de dincolo de Prut al Europei confirmă cele de mai sus și este în măsură să dea speranțe realiste celor care, asemenea României, pariază pe viitorul european al Republicii Moldova. Dacă încercăm să deslușim cum arată, de pildă, cel care ar vota la un viitor referendum pentru aderarea țării la UE, constatăm că avem de-a face, cel mai probabil, cu un cetățean activ pe piața muncii, cu studii medii sau superioare, cu gust antreprenorial și venituri din zona superioară. Dimpotrivă, cei care ar vota contra sunt mai curând vârstnici, au studii medii incomplete și ilustrează nivelurile joase de venit. Pe cale de consecință, dacă partizanul Europei în Republica Moldova este individul în căutare de *oportunități*, cel care privește cu extremă, uneori – rezervă către Bruxelles

este cetățeanul care așteaptă *protecție*. Și nu e neapărat dificil de înțeles de ce Europa pare o amenințare pentru cei mai puțin educați, cu opțiuni de carieră limitate, eventual chiar de vârstă înaintată, și cu venituri pe cale de consecință modeste.

O primă concluzie a celor de mai sus este simplă: noi, membrii UE prezenți în Republica Moldova, trebuie să luăm în considerație, în egală măsură, nevoia de oportunități a celor mai mulți dintre supporterii procesului european în Republica Moldova, dar și nevoia de protecție, la fel de legitimă, a celor încă sceptici în raport cu Uniunea. Avem argumente plauzibile și pentru cei care așteaptă de la Europa optimizarea șanselor și pentru aceia care reclamă ameliorarea asistenței.

O strategie de comunicare a conținutului proiectului european în Republica Moldova ar trebui, prin urmare, să ia în calcul ambele comunități: și pe cea a proeuropenilor în căutare de noi oportunități, dar și pe cea a euroscepticilor în așteptarea unei protecții îmbunătățite. Pe de altă parte, Europa trebuie să (se) comunice Chișinăului nu doar prin discursuri, pliante, seminarii și pagini de Internet. Dimpotrivă, dincolo de cuvinte de încurajare, în relația cu Republica Moldova Uniunea trebuie să-și programeze coerent oferta, astfel încât să motiveze Chișinăul și să mențină treze aspirațiile cetățenilor moldoveni.

Am convingerea că *Parteneriatul Estic*, instrumentul de dialog al UE cu vecinătatea orientală a continentului, conține elemente adecvate atingerii acestui dublu obiectiv: să încurajeze constant guvernul Republicii Moldova și să întrețină interesul cetățenilor ei pentru procesul european. O să dau doar două exemple, conținute în chiar „mantra” *Parteneriatului Estic*: asociere politică și integrare economică. La sfârșitul acestui an, la recomandarea statelor membre, *Comisia Europeană* va demara probabil procesul de negociere a unui *Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător* cu Republica Moldova. La termen, el va permite mediului economic moldovenesc să devină compatibil cu piața europeană comună, oferind în acest fel antreprenorilor din dreapta Prutului oportunitățile de care au nevoie. În al doilea rând, tot la sfârșitul acestui an, Chișinăul ar putea trece la faza a doua a dialogului privind liberalizarea regimului de vize. Acest din urmă obiectiv – circulația liberă în Europa – ar putea fi cea mai importantă victorie, să-i spunem morală, a cetățenilor din Republica Moldova: confirmarea definitivă a destinului european al unei populații afectate încă de tragediile și rupturile istoriei continentale recente.

În ceea ce ne privește, suntem cel mai bine plasați pentru a fi utili. Mai mult decât oricine, România înțelege și pretenția de a avea oportunități a celor cu inițiativă și nevoia de asistență a celor mai vulnerabili. În plus, ne recunoaștem o datorie morală imprescriptibilă față de basarabeni, cei cu care împărtășim suficient de multe pentru a-i numi, cu simplitate, frați.

Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, și premierul Republicii Moldova, Vlad Filat

„Obiectivul nostru strategic este integrarea europeană a Republicii Moldova“

Interviu cu TEODOR BACONSCHI, ministrul Afacerilor Externe

Care e stadiul la care se află acum relațiile oficiale dintre Republica Moldova și România?

Doresc să vă asigur că Republica Moldova este și va rămâne o prioritate pe agenda de politică externă a României. Am reușit împreună să conferim dialogului politic relansat la București, în luna noiembrie a anului 2009, un caracter realist și orientat spre consolidarea relațiilor privilegiate dintre România și Republica Moldova, prin valorificarea valențelor multiple ale patrimoniului spiritual comun. Întrebarea dvs. îmi oferă prilejul de a reconfirma nivelul deosebit al relației bilaterale, după doi ani de guvernare democratică în Republica Moldova. Avem un dialog politic intens, fără precedent în istoria cooperării bilaterale, dezvoltat la toate nivelurile (președinte, premier, miniștri, parlamentari, experți) și susținut de rezultate ce se regăsesc în proiecte și acțiuni foarte concrete. Dincolo de datoria pe care o avem pentru a întări legătura specială, bazată pe comunitatea de limbă, istorie și cultură, ne revine obligația de a gestiona cu predictibilitate această relație, de a continua să lărgim portofoliul de proiecte comune și de a consolida un cadru coerent de acțiune convergentă.

Care sunt liniile de forță ale acțiunilor diplomatice ale României față de Republica Moldova?

Obiectivul nostru strategic este integrarea europeană a Republicii Moldova. Aceasta este, potrivit sondajelor de opinie, și dorința majorității cetățenilor din Republica Moldova. În funcție de contextul european și mai ales de cel intern, de la Chișinău, Bucureștiul, de comun acord cu partenerii din Republica Moldova, are diverse abordări tactice. Bilanțul cooperării bilaterale este remarcabil și ilustrativ pentru determinarea României de a fi un partener privilegiat pentru Chișinău. Suntem

„Republica Moldova, aflată încă în perioada de consolidare a reformelor, are nevoie de un sprijin masiv, pe care România nu ezită să îl acorde.“

Trecutul

„Într-o perioadă în care interesele și așteptările cetățenilor din Republica Moldova sunt foarte concrete, o perioadă în care o nouă generație își leagă speranțele de oportunități vizionare, de șanse de succes prin deschidere și temeinicie, ce foloase mai poate aduce Republicii Moldova reinvierea fantasmelor și obsesiilor din perioada totalitarismului sovietic?“

Moscova

„Nu sunt de acord cu paradigma conform căreia o relație bună a Republicii Moldova cu România înseamnă o răcire a relațiilor Chișinău-Moscova și invers. Am ieșit din logica sferelor de influență care le-ar cere liderilor de la Chișinău să opteze fie pentru Rusia, fie pentru UE. Cadrul actual de cooperare dintre UE și Republica Moldova permite Chișinăului să aibă toată deschiderea pentru raporturi privilegiate de cooperare cu Moscova.“

pregătiți să susținem, deopotrivă, efortul de aderare a Republicii Moldova la UE și procesul intern de reformă aferent acestui deziderat. Și, din acest punct de vedere, *Declarația comună privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova*, semnată de președintele României și de președintele interimar al Republicii Moldova, este un gest politic semnificativ. România dorește dezvoltarea acestei relații în logica consolidării acestui parteneriat special și a susținerii parcursului european al Republicii Moldova. Atât noi, cât și partenerii de la Chișinău ne dorim ca acest parcurs să fie ireversibil. Vă asigur că vom promova cu prioritate proiectele și acordurile care vizează dezvoltarea societății din Republica Moldova, creșterea bunăstării și libera circulație a cetățenilor în spațiul Uniunii Europene. Reformele începute de actualul guvern de la Chișinău au meritul de a da mai multă încredere investitorilor europeni, partenerilor din România, în consolidarea mediului de afaceri din Republica Moldova și, implicit, în crearea de noi oportunități economice și sociale pentru cetățenii acestei țări. Am convingerea fermă că implicarea noastră mai activă, mai stăruitoare, în realizarea de proiecte economice comune, va da o valoare concretă relațiilor strategice dintre România și Republica Moldova și va contribui efectiv la accelerarea procesului de integrare europeană.

Din punctul dumneavoastră de vedere, care sunt marile performanțe diplomatice ale României în relația din ultimii ani cu Republica Moldova?

Cred că intrarea în normalitate a relației dintre România și Republica Moldova reprezintă unul dintre cele mai importante obiective pe care ni l-am propus în urmă cu doi ani și pe care l-am atins. După cum știți, în ultima perioadă a guvernării comuniste de la Chișinău, dialogul politic bilateral a fost grevat de blocaje serioase care au generat numeroase dificultăți în mecanismele de cooperare. Am relansat, practic, acest dialog și am reușit împreună cu partenerii noștri din Republica Moldova să recuperăm restanțele acumulate, în special în plan sectorial. Acest moment a fost marcat prin vizita la Chișinău a președintelui României, în ianuarie 2010, când s-a deschis o nouă etapă în relația bilaterală. România și-a asumat o serie de angajamente în cooperarea cu Chișinăul, cel mai important dintre acestea fiind sprijinul necondiționat pentru perspectiva europeană a Republicii Moldova. Declarația comună semnată de către cei doi președinți, la București, în aprilie 2010, stabilește direcțiile de dezvoltare a parteneriatului special asupra căruia s-a convenit, iar implementarea acestui document se face în baza unui Plan comun de Acțiuni. Vreau să subliniez că toate proiectele de cooperare bilaterală prevăzute de acest Plan de Acțiuni susțin cu prioritate modernizarea societății din Republica Moldova și aspirațiile europene ale acesteia. În ceea ce privește perspectiva europeană a Chișinăului, România a inițiat, cu susținerea Franței, Grupul pentru Acțiunea Europeană a Republicii Moldova (GAERM), care s-a reunit pentru prima oară la 25 ianuarie 2010, la Bruxelles. Cele patru întâlniri de lucru ale GAERM organizate în cursul anului trecut și în aprilie 2011 s-au bucurat de o participare largă și de nivel înalt din partea statelor membre și au jucat un rol însemnat pentru percepția corectă a momentului istoric traversat de Republica Moldova. Ca urmare, această inițiativă a

Președintele interimar al Republicii Moldova, Marian Lupu, și președintele României, Traian Băsescu (aprilie 2011)

generat rezultate vizibile: creșterea interesului comunității europene pentru a susține procesul intern de reformă și democratizare, deschidere fără precedent în negocierea documentelor aferente procesului de preaderare, ofertă consistentă în ceea ce privește sprijinul macrofinanciar al UE, impulsivitatea adoptării unor decizii la nivel european care să includă direct sau indirect și interesele concrete ale Republicii Moldova. Practic, prin acest mecanism informal de sprijin, reușim să impulsivăm aspirațiile europene ale Chișinăului pe agenda europeană.

Complementar, diplomații și europarlamentarii români de la Bruxelles pledează consecvent și coerent cauza Republicii Moldova la nivelul instituțiilor europene de decizie și al reprezentanților celorlalte state membre. Suntem susținuți în eforturile noastre diplomatice cu consecvență și de membrii Parlamentului României, a căror contribuție la aceste demersuri este remarcabilă. Aceste demersuri și rezultatele foarte bune ale celor patru reuniuni GAERM au contribuit atât la consolidarea rolului României, ca cel mai activ promotor al parcursului european al Republicii Moldova, cât și la consolidarea dimensiunii de cooperare bilaterală în parametri europeni. Astfel, înțelesul la Bruxelles al meritelor și obiectivelor europene ale Republicii Moldova este astăzi mult mai bine conturat. Cel mai recent exemplu în acest sens îl reprezintă raportul europarlamentarului britanic Graham Watson, adoptat de Parlamentul European la 15 septembrie 2011, care recomandă Comisiei Europene oferirea unei perspective clare pentru R. Moldova.

Unde a răspuns foarte bine Republica Moldova în raport cu așteptările românești?

Pot spune că avem o colaborare foarte eficientă atât în cadrul proiectelor economice și sociale comune, precum și în armonizarea privind agenda europeană. Desigur, aderarea Republicii Moldova la UE este un obiectiv comun pentru București și Chișinău și, în acest context, salut cu satisfacție seriozitatea și profesionalismul partenerilor noștri instituționali care contribuie la îndeplinirea acestuia. Măsurile reformiste, eforturile de construcție a unui stat de drept democratic, bazat pe valorile europene, diplomația deosebit de eficientă, activă și profesionistă condusă de la Chișinău reflectă convingător angajamentul autentic european al actualei guvernări din Republica Moldova.

Vocația europeană, vest-europeană a Republicii Moldova este una solidă sau, mai degrabă, conjuncturală?

Republica Moldova este parte a Europei, iar aspirațiile ei europene sunt recunoscute oficial la nivelul instituțiilor europene. Cel mai recent exemplu este Declarația Comună adoptată la cel de-al

doilea Summit al Parteneriatului Estic de la Varșovia, la sfârșitul lunii septembrie, care recunoaște Republica Moldova drept un exemplu de urmat pentru ceilalți parteneri ai UE din vecinătatea estică. Am convingerea că Republica Moldova are vocația necesară pentru a deveni povestea de succes a dimensiunii estice a Politicii Europene de Vecinătate a UE și mă bucur că progresele Chișinăului sunt recunoscute oficial la Bruxelles.

Unde identificați zonele sau punctele de fragilitate ale Republicii Moldova în raport cu România și ale țării noastre în raport cu vecinii din Republica Moldova?

Din fericire, nu putem vorbi în acest moment de puncte de fragilitate în relația bilaterală. Însă ne îngrijorează, nu doar pe noi, ci și pe mulți dintre partenerii noștri din UE, situația tensionată din cadrul coaliției democratice de guvernământ, care riscă să afecteze evoluția firească, democratică și proeuropeană a Republicii Moldova. O criză politică care ar provoca destrămarea Alianței pentru Integrare Europeană ar putea conduce la apariția de sincopă în relația bilaterală. Este percepția noastră, de aici, de la București, dar este și percepția pe care o împărtășesc și alte capitale din Uniunea Europeană. Sperăm totuși că nu se va reveni la perioada anterioară guvernării AIE, când insuccesele interne ale clasei politice de la Chișinău erau abil camuflate sub acțiuni împotriva așa-zisei amenințări a vecinilor. Într-o perioadă în care interesele și așteptările cetățenilor din Republica Moldova sunt foarte concrete, o perioadă în care o nouă generație își leagă speranțele de oportunități vizionare, de șanse de succes prin deschidere și temeinicie, ce foloase mai poate aduce Republicii Moldova reînvierea fantasmelor și obsesiilor din perioada totalitarismului sovietic?

Ce mari șantiere, din punct de vedere diplomatic, sunt deschise acum pe relația cu Moldova și ce șantiere apreciați că ar trebui să fie deschise?

Cele mai importante realizări în relația bilaterală, consemnate, bineînțeles, după momentul septembrie 2009, sunt semnarea unui număr important de documente bilaterale, dintre care cele mai importante ar fi: *Acordul privind Micul Trafic la Frontieră* (noiembrie 2009, deja implementat), *Acordul pentru acordarea Ajutorului Financiar nerambursabil în valoare de 100 milioane euro* (aprilie 2010), *Declarația privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova* (aprilie 2010) – la nivelul președinților, *Tratatul privind regimul frontierei de stat, colaborarea și asistența mutuală în probleme de frontieră* (noiembrie 2010) și diferite acorduri de cooperare sectorială.

Îngrijorări

„Ne îngrijorează, nu doar pe noi, ci și pe mulți dintre partenerii noștri din UE, situația tensionată din cadrul coaliției democratice de guvernământ, care riscă să afecteze evoluția firească, democratică și proeuropeană a Republicii Moldova. O criză politică care ar provoca destrămarea Alianței pentru Integrare Europeană ar putea conduce la apariția de sincopă în relația bilaterală.”

România

„Republica Moldova este și va rămâne o prioritate pe agenda de politică externă a României. Am reușit împreună să conferim dialogului politic relansat la București, în luna noiembrie a anului 2009, un caracter realist și orientat spre consolidarea relațiilor privilegiate dintre România și Republica Moldova, prin valorificarea valențelor multiple ale patrimoniului spiritual comun.”

Totodată, am derulat proiecte bilaterale de 3 milioane de euro, în ultimii 2 ani, în domeniile agriculturii, sănătății și al formării profesionale, dar și parteneriate în format trilateral, alături de alți donatori din UE. De asemenea, avem în lucru proiecte energetice de conectare a Republicii Moldova la sistemul european și de infrastructură, abordând inclusiv posibilitatea ca în viitorul apropiat să se construiască două noi poduri peste Prut.

În raportarea la Republica Moldova, simțiți că relația este una lineară sau, din când în când, linia aceasta se frânge și se simte umbra Rusiei?

Linearitatea relației a depins în ultimii ani de conducerea de la Chișinău. România a fost deschisă și față de fosta conducere comunistă a Republicii Moldova, însă, din păcate, nu am primit aceeași atitudine de deschidere. O cu totul altă situație avem după septembrie 2009, așa cum v-am mai subliniat, odată cu schimbarea de putere de la Chișinău. Nu putem vorbi deci de o relație nelineară datorită influenței unor țerte state. Nu sunt de acord cu paradigma conform căreia o relație bună a Republicii Moldova cu România înseamnă o răcire a relațiilor Chișinău-Moscova și invers. Noi am ieșit de mult din logica sferelor de influență care le-ar cere liderilor de la Chișinău să opteze fie pentru Rusia, fie pentru UE. Cadrul actual de cooperare dintre UE și Republica Moldova permite Chișinăului să aibă toată deschiderea pentru raporturi privilegiate de cooperare cu Moscova. Mai mult decât atât, consider că România și Federația Rusă au o relație pragmatică, în care punctele de divergență sunt discutate deschis – pentru că recunoaștem că există încă aspecte asupra cărora nu avem o percepție comună. Meritele acestei abordări deschise și pragmatice au fost confirmate, spre exemplu, de vizita la București a reprezentantului special al Rusiei în formatul „5+2”, cu care am avut o discuție foarte utilă pe subiectul conflictului transnistrean, un exemplu care arată cu discreție spiritul evoluțiilor pozitive în relația dintre ministerele de Externe.

Care sunt, din punctul dvs. de vedere, cele mai importante mituri despre Republica Moldova care incurcă o perspectivă și o practică mai clare, mai realiste cu privire la această țară față de care România are, nu-i așa, o atenție specială?

Cred că s-a depășit perioada miturilor, existente, într-adevăr, la începutul anilor '90, când noi toți, românii de pe ambele maluri ale Prutului, am fost forțați să trăim în societăți închise, fără posibilitatea de a comunica reciproc. Astăzi, situația e cu totul altfel, se circulă activ de o parte și de alta a frontierei comune, iar aceste contacte directe sunt cele mai bune unelte de distrugere a miturilor. Reminiscențe pot exista încă, dar acest lucru este valabil pentru cei care se limitează la obsesii periferice, segmente mai puțin conectate la realitățile din jur. În ceea ce privește Ministerul Afacerilor Externe, avem o abordare cât se poate de obiectivă și lucrăm în același spirit cu colegii din Chișinău pentru a pune cât mai mult conținut în relația bilaterală. Observ cu satisfacție că a crescut și calitatea analizelor realizate în România pe tema evoluțiilor din Republica Moldova, iar opinia publică este tot mai bine și mai corect informată, ceea ce mă face să sper că va fi și mai greu de manipulat.

Cine apreciați că dă mai mult acum și cine primește mai mult: Republica Moldova României sau țara noastră vecinilor de la Chișinău?

Consider că „oferta” este generoasă de ambele părți, ținând cont, bineînțeles, de potențialul de care dispune fiecare parte. Vorbim de un stat membru UE, al șaptelea ca populație în această structură, respectiv de un stat angajat plener în procesul de integrare europeană. Desigur că Republica Moldova, aflată încă în perioada de consolidare a reformelor, are nevoie de un sprijin masiv, pe care România nu ezită să îl acorde. De altfel, principala destinație a sprijinului financiar extern pe care România are capacitatea să-l ofere este Republica Moldova, iar acolo unde România își atinge limitele capacității de sprijin, devine principalul catalizator al celorlalți membri UE pentru a sprijini Chișinăul.

Interviu realizat de CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

Comunismul și decomunizarea în Republica Moldova. Povestea continuă...

Spre deosebire de alte locuri unde a fost condamnat postmortem sau în contumacie, la Chișinău comunismul trăiește omniprezent.

În mai 2010, eram la Chișinău, împreună cu Vladimir Tismăneanu, Bogdan Cristian Iacob și Cristian Vasile, pentru a reprezenta Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România și Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc la un schimb de experiență cu colegi din instituții și comisii similare din Europa de Est. Gazdele erau membrii Comisiei pentru Studierea și Aprecierea Regimului Communist Totalitar din Republica Moldova (CSARCTRM), cei meniți a fi – în concepția organizatorului evenimentului, Fundația Soros – principalii beneficiari ai schimbului de experiență, pentru că, atunci, Comisia moldoveană se afla încă în timpul mandatului. O masă rotundă cu același scop, dar într-un format diferit, avusese loc la București, în martie 2010.

În timpul conferinței de la Chișinău, desfășurată, ironia sortii, în hotelul Codru, fostul hotel al Partidului Communist, s-au auzit dintr-o dată vociferări puternice de afară. Ne-am lămurit repede că era vorba despre un protest organizat de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PLDM). Nu, nu erau tovarăși cărunți și nici bătrâni nostalgici, ci câteva zeci de tineri frumoși, bine îmbrăcați și bine organizați. Maestru de ceremonii era Mark Tkaciuck, deputat comunist, cândva consilier al fostului președinte Vladimir Voronin, scriitor de texte ideologice și considerat un fel de eminentă cenușie în partid. Tkaciuck dădea tonul de la portavoce, iar tinerii repetau cuminti lozinci grave: „Opriți răfuiala politică!”, „Jos fascismul!”, „Jos Ghimpu!”. Pe pancartele protestatarilor stătea scris: „Anticomunismul e fascism”, „Nu fascismului, Jos Comisia Ghimpu!”, „Hitler, Mussolini, Antonescu sînt mîndri de voi”, „Jos Ghimpu!” (combinație dintre numele lui Hitler și cel al președintelui interimar, inițiator al Comisiei, Mihai Ghimpu, a cărui fotografie era parodiată cu o mustață à la Hitler). Comisia moldovenească și conferința au fost catalogate drept „antiștiințifice”. După ce și-au făcut numărul, tinerii s-au retras liniștiți și veseli. Cei mai mulți dintre ei fuseseră aduși cu arcanul de la Școala Antropologică Superioară, aflată sub influența comuniștilor. Nu păreau a fi din categoria fervenților fanatici, așa că nu putem ști câți credeau cu adevărat ceea ce strigau. Dar cert este că au fost acolo și acest lucru le va marca într-un fel sau altul biografia.

Fețele schimbătoare ale comunismului

Așadar, spre deosebire de alte locuri unde a fost condamnat post-mortem sau în contumacie, la Chișinău comunismul trăiește omniprezent. Este vivace, adaptabil și se întâmplă să vorbească uneori prin voci tinere, alteori prin voce nostalgică, prin vocea sărăciei, a „omului nou” cu creierul spălat, a vechii privilegii sau

a noilor îmbogățiți. Am putut constata acest lucru cu ocazia fiecărei vizite la Chișinău. Candidatul din acest an al PLDM la Primăria Chișinăului a fost un tânăr de 36 de ani, Igor Dodon, licențiat în economie, cadru universitar, deja fost vice-prim-ministru, vorbitor al unei frumoase limbi de lemn.

ADRIAN CIOFLÂNCĂ

În timpul celei mai recente vizite, din septembrie anul acesta, am participat, printre altele, la o discuție de lucru, pe tema accesului la arhive, cu reprezentanți ai arhivelor și ai Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (CNPDP). Reprezentantul Centrului, un tânăr cu profil urban adus la zi, vizibil încântat de poziția de putere în care a ajuns, vorbea limba comunistă în dialect european, invocând reglementări europene pentru a justifica blocarea accesului la categorii de documente din arhive sau utilizarea publică a acestora. Membri ai CSARCTRM s-au trezit cu sesizări de la CNPDP și citări la, țineți-vă bine, Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, pentru că au publicat materiale despre cazuri de victime ale comunismului, în care, chipurile, ar fi fost încălțate drepturi individuale prin dezvăluirea unor date cu caracter personal. Totuși, nu existase nicio plângere a vreunei persoane care s-ar fi considerat prejudiciată, Centrul asumându-și, preemptiv și abuziv, un rol de Big Brother, care veghează și cenzurează accesul la arhive și utilizarea documentelor. Se întâmplă și în România ca, în anumite arhive, legea pentru protecția datelor cu caracter personal să fie invocată pentru a împiedica accesul la dosare individuale, de cadre și profesionale sau la alte date utile pentru identificarea și schițarea profilului unor victime sau responsabili ai regimurilor nedemocratice.

Tot acum, în septembrie 2011, am participat la lansarea volumului *Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*, care adună materialele conferinței din mai 2010 și care, după aprecierea coordonatorilor cărții, Sergiu Musteață și Igor Cașu, țin loc unui Raport Final al CSARCTRM. Multe dintre materialele predate pentru raportul CSARCTRM sunt incluse în acest volum.

Scopul Comisiei, denumită „Comisia Cojocar”, după numele președintelui ei, istoricul Gheorghe Cojocar, era similar Comisiilor Wiesel și Tismăneanu din România: de a produce un document științific consistent, pe baza accesului extins la arhive, care să fie asumat de instituțiile statului. Până la urmă, din cauza mandatului extrem de scurt al Comisiei (ianuarie-iunie 2010) și a neînțelegerilor dintre membri, pe fondul disputelor pe acest subiect din coaliția de guvernare nu s-a ajuns la un raport final propriu-zis, consistent și articulat. Președintelui Mihai Ghimpu i-a fost predat un volum eterogen de circa 1.000 de pagini, cu studii și documente, care a rămas departe de ochiul publicului, neputând fi consultat ca produs final nici măcar de toți membrii Comisiei. A fost făcut public doar un Raport Analitic de 17 pagini, redactat într-un grup restrâns și acomodată se pare cu Președinția, care se dorea a fi o sinteză a cercetărilor făcute în cadrul Comisiei și conținea și 14 recomandări. Acest document (care conține câteva erori elementare) a fost considerat de mulți prea puțin. Raportul trebuia să fie prezentat în plenul Parlamentului, dar prezentarea a fost amânată de două ori și se pare că nici nu va mai avea loc vreodată. Motivul oficial a fost că raportul nu a fost finalizat, dar este clar că motivele politice au fost cel puțin la fel de importante, în coaliția de guvernare existând divergențe (din cauza susținerii electorale încă importante

pentru comuniști și ideea de comunism) în privința concluziilor și recomandărilor raportului.

Bilanț din mers

Ce a rămas după toată povestea? Nu foarte mult, dar nici puțin. Știm de la Priscilla B. Hayner, cea care a realizat o analiză comparativă a 21 de comisii de adevăr din întreaga lume (*Unspeakable Truth. Confronting State Terror and Atrocity*, 2001), că astfel de organisme sunt create cu dilecție în state unde tranziția la democrație se face cu dificultate, unde instituțiile și forțele politice democratice nu sunt suficient consolidate, unde sistemul judiciar nu-și face treaba când vine vorba de judecarea responsabililor regimului dictatorial, unde arhivele sunt semideschise (sau, dacă preferați, semiînchise), unde nu există voință academică, politică și socială peste masa critică pentru a asuma și transmite public adevăruri tranșante despre trecutul recent. Rolul comisiilor de adevăr este de a grăbi lucrurile forțând schimbări, de a arde etapele, de a produce un soi de exorcism, o gestică simbolică în care delimitarea de trecut este combinată cu asumarea acestuia. Comisiile nu produc revoluții, dar rămân momente de referință pentru că deschid calea unor schimbări semnificative. În ciuda scepticismului unora, Comisiile Wiesel și Tismăneanu au făcut ca statul român să-și asume și să condamne oficial participarea României la Holocaust și dictatura comunistă. Recomandările celor două comisii sunt parțial puse în practică: accesul la arhive este, cu câteva excepții condamnabile, mai facil, în școli și universități se predă istoria Holocaustului și a comunismului, se fac eforturi pentru reprezentarea muzeografică a celor două tragedii, au apărut instituții și departamente specializate care se ocupă de istoria secolului XX etc.

În Republica Moldova, Comisia Cojocar joacă rol de precedent pentru a grăbi schimbări ale atitudinii față de trecutul comunist la nivelul instituțiilor. Pe timpul funcționării Comisiei, membrii acesteia au beneficiat de derogări ale reglementărilor în vigoare, având acces la categorii de documente ținute până atunci sub lacăt, din arhive precum Arhiva Organizațiilor Social-Politice (arhiva partidului), Depozitele Speciale de Arhivă ale Ministerului de Interne și Serviciului de Informații și Securitate (fosta KGB) și Arhiva Națională. Pe timpul mandatului, cercetătorii Comisiei au copiat masiv documente de arhivă, care au stat deja sau vor sta la baza unor volume sau studii. Între timp, depozitele speciale au fost închise la loc, dar cercetătorii fac presiuni pentru acces neîngrădit la arhive, prin schimbarea legislației și interpretarea liberală a normelor în vigoare. La Universitatea de Stat a fost creat un Centru de Studiere a Totalitarismului condus de Igor Cașu. Au apărut noi generații de studenți și cercetători interesați în abordarea, de pe poziții democratice, a studiului trecutului totalitar. Pe scurt, ceva se întâmplă. Este, desigur, și mult loc de mai bine.

Protest al comuniștilor la Chișinău (24 mai 2010)

Diplomație prin cultură

În genere, diplomația culturală spune mai multe despre țara care o practică decât despre țara căreia i se adresează. Ea este, pe de o parte, semnul maturității, puterii economice și politice a unui stat, dar și un bun barometru al intensității și sincerității relațiilor dintre statele între care se practică.

Atunci când România ajunsese la o strategie diplomatico-culturală reflectând noile ei realități politice (integrarea euro-atlantică), în primul deceniu al secolului XXI, Republica Moldova și-a redus la maximum disponibilitatea de a înțelege și a accepta noua identitate politică a României. Miza politică nu o discut aici, dar aspectul cultural al acestei răceli era o „răfuială identitară”. Adică, cui îi aparține tradiția culturală de expresie românească, României sau Republicii Moldova, sau cât din expresia culturală românească poate fi reclamat de identitatea moldovenească? Disputa amintea de argumentul legendarului cuceritor al Alexandriei când a luat decizia de a arde celebra bibliotecă: dacă ceea ce conține biblioteca repetă ceea ce știu din *Cartea Sfântă*, atunci e inutilă, dacă o contrazice, atunci e periculoasă. Răfuiala aceasta identitară însă nu opunea cu adevărat cele două state, ci trecea prin mijlocul societății cultivate din Republica Moldova. Pentru o

PETRE GURĂ

bună parte din aceasta, amintirea României Mari devenise un crez politic, sinonim în cele din urmă cu libertate și democrație. În acest context tensionat, oferta culturală românească a presupus demersuri elementare, precum facilitarea accesului la informație, în mod regretabil percepută ca fiind agresivă de către cealaltă parte a societății, cea care refuza să se identifice cu expresia culturală românească. Dilemele identitare, pe care le descrie și le evocă Tamara Cărăuș în *Capcanele identității*, nu traversează însă societatea, opunând eventual etnii diferite (română, rusă, ucraineană, găgăuză etc.), ci sfâșie fiecare individ între nostalgia patriei sovietice și aspirația spre un spațiu al libertății și prosperității încă puțin cunoscut.

În acest timp, România, prin alegerile sale politice și ca urmare a unui contact intens cu lumea occidentală, s-a îndepărtat treptat de cultura proclamațiilor identitare, ba chiar a început să-și aleagă din pro-

priul trecut temeurile unei europenități dorite, cu toată sofisticarea culturală pe care o presupune. Diplomația culturală a României contemporane s-a reconfigurat în jurul valorilor culturale universale și a învățat să pună în lumină tocmai confluențele culturale, conviețuirile etnice și experiențele istorice paradoxale.

Astăzi a sosit momentul reîntâlnirii dintre România și Republica Moldova, în contextul unui nou angajament democratic, prin despărțirea de derivatele naționaliste ale perioadei interbelice continuate de național-comunismul lui Ceaușescu, și grație aspirațiilor comune către orizontul cultural al societăților deschise. Semnul acestei reîntâlniri a fost organizarea excepționalei expoziții a unui obiect-simbol – Stindardul liturgic al lui Ștefan cel Mare – printr-o cooperare între cele două Muze de istorie, din București și Chișinău, și *Institutul Cultural Român*.

În acest peisaj, tematica regăsirii propusă de *Institutul Cultural Român din Chișinău* privește tocmai depășirea clișeeilor identitare. Este vorba de o regăsire a propriului trecut, în demnitatea lui istorică, eliberat pe cât se poate de lecturile pă-

timașe ale prezentului. În acest spirit, *ICR Chișinău* a propus *Ministerului Culturii* din Republica Moldova și altor instituții potențial partenere să deschidă un șantier de restaurare a unui monument istoric major din Chișinău. Acest șantier ar fi în același timp o școală de meșteșuguri, iar ca obiectiv final clădirea ar deveni un muzeu dublat de un centru științific (*Institut de Studii Avansate*) și cultural. Este o modalitate de a integra diplomația culturală românească în dinamismul pe care i-l imprimă apartenența la *Uniunea Europeană*, de a transforma patrimoniul cultural într-o oportunitate de dezvoltare. Proiectul așteaptă un răspuns din partea autorităților Republicii Moldova.

Bilanțul primului an este încurajator, ținând cont de faptul că *ICR* a reușit să stabilească parteneriate și să deruleze activități cu un număr important de instituții de rang național (trei muzee din Chișinău, patru universități, biblioteca națională, trei festivaluri de teatru și unul de jazz, două săli de concert cu tradiție și două festivaluri de muzică clasică, două cinematografe, diverse ONG-uri), dar cea mai bună răsplătă a fost căldura publicului.

Note despre Republica Moldova

Trebuie să așteptăm de la Republica Moldova să stea pe cursul europenizării și să nu încercăm, neapărat, să îi românizăm și să avem proiecte identitare.

• Republica Moldova este într-o etapă în care ar trebui să „livreze”. Să întorcă Europei în sensul promisiunilor făcute după schimbarea de putere din 2009. Să „livreze” populației, care trebuie să simtă ceva mai rapid efectele benefice ale liberalizării. În acest context, și România trebuie să „livreze” Republicii Moldova ceea ce și-a propus: un nou gen de relații bazate pe proiectul europenizării. De fapt, trebuie să avem o discuție serioasă cu privire la ce vrem noi cu acest stat. Vorbim, de fapt, despre Republica Moldova foarte mult, dar nu avem o perspectivă unitară. Unii vor unire de mâine, alții vor unire mai încolo, alții vor să continuăm proiectul acesta al europenizării cu două state românești în UE. Și foarte-foarte multora nu le pasă. Așadar, nu e clar ce vrem noi. În acest context, facem foarte multe promisiuni Republicii Moldova și cred că ar trebui să fim mai reținuți. Dacă ne uităm pe proiectele concrete făcute până acum, nu e neapărat de bine.

• În raport cu Republica Moldova, cred că primul lucru care trebuie făcut este crearea unei Agenții pentru Dezvoltare. Ro-

mânia este pentru Republica Moldova un stat donator. Noi trebuie să îi ajutăm să se dezvolte. Avem și o obligație ca membru al UE să donăm anual un anumit procent din PIB statelor mai puțin dezvoltate. Noi ne-am fixat trei țări: Republica Moldova, Serbia și Georgia. Evident, Republica Moldova este cel mai mare recipient. Problema noastră e că ne complicăm în această privință. În loc să dezvoltăm o strategie prin care să ajutăm Republica Moldova eficient, să avem niște parteneri locali care să se bazeze pe

CRISTIAN GHINEA

fondurile acestea și să fie vizibili, noi dăm prin *Programul Național de Dezvoltare*. Mulți bani promiși de România nu sunt, până acum, cheltuiți. Propunerea noastră este crearea unei Agenții pentru Dezvoltare în cadrul MAE, ceea ce aproape toate țările din UE au în acest moment. A fi donator este un job – și asta nu cred că înțelegem noi. E bine, cred eu, să dăm o parte din cele 100 de milioane promise acestei agenții – să facem un fel de fond din care să devină un donator puternic. De asemenea, trebuie să schimbăm prioritățile: în loc să lucrăm exclusiv cu gu-

vernul moldovean și să ne blocăm, să avem un program flexibil de asistență (de pildă, dacă nu te înțelegi cu guvernul moldovean, să poți merge ușor la autoritățile locale, să mergi direct la ONG-uri, să vezi ce nevoi au ele și atunci să le oferi ajutor).

• Pe de altă parte, noi trebuie să avem așteptări de la politicienii de acolo ca să facă ceea ce au promis. Și anume, să pună în practică proiectul de europenizare. Proiectul european este cel mai realist pentru Republica Moldova. Altfel, această țară este sfâșiată de fracturi identitare și de fracturi politice. Ce să așteptăm noi de la moldoveni? Depinde! Dacă noi așteptăm de la ei să ne iubească, în calitatea lor de români, aceasta este o așteptare puerilă. Sunt unii care te iubesc necondiționat și se consideră români și proromâni, dar sunt puțini, 10-15%. Sunt alții care sunt fie antiromâni, fie neutri. Și atunci, soluția nu e să insiști pe liniile astea identitare. Trebuie să așteptăm de la Republica Moldova să stea pe acest curs al europenizării și să nu încercăm, neapărat, să îi românizăm și să avem proiecte identitare.

• Am făcut, recent, un sondaj împreună cu *Fundația Soros*. Am întrebat oamenii de la noi cum văd Republica Moldova. Se vedea foarte clar acolo: foarte mulți au o părere bună despre Republica Moldova,

nu au niciun fel de îndoială că această țară face parte din ceea ce, generic, numim România. În același timp, la întrebarea „de câte ori ați fost în Republica Moldova în 20 de ani?”, răspunsul a fost 13%. Cei mai mulți, din Moldova noastră! Avem o populație care are despre Moldova o imagine mitică, dar care, în practică, este foarte puțin interesată de această zonă. Moldova, pentru noi, este un Est dezolant, către care mergem, de fapt, foarte puțin. Faptul că în acești ultimi 20 de ani mult mai mulți români au fost în Ungaria decât în Republica Moldova spune foarte multe despre cum vedem noi harta lumii.

• Marele avantaj al proiectului european pentru Moldova este că unește. Acolo sunt proromâni, moldoveniști și rusofoni. Moldovenismul lui Voronin era antiromânesc. Însă acum se dezvoltă un fel de moldovenism care nu e antiromânesc. În această privință, Vlad Filat e foarte elocvent. Cei care dezvoltă acest nou tip de moldovenism, spun că sunt români, dar nu vor neapărat să se unească cu România. Acum asistăm la o alianță între proromâni și acești moldoveniști proeuropeni. De asta avem acum o majoritate politică care se cheamă *Alianța pentru Integrare Europeană*. Nu e o majoritate proromânească, este o majoritate pro-Europa!

Fostă parte a României, viitoare parte a Europei

Ce se află în spatele îndelungii ezitări pe care UE o manifestă cu atâta politețe pozitivă în cazul Moldovei?

Discuția despre „vocația europeană” a Republicii Moldova e echivalentul unei conversații pe care participanții o eternizează tocmai pentru că sunt lămuriți, dar nu sunt gata să-și urmeze ideile. Am început cu concluzia pentru că „afacerea Moldova” începe cu concluziile, trece peste ele și continuă cu o suită interminabilă de paranteze. N-ar trebui să uităm că primul suspect în această conversație dominată și diminuată de retorică e chiar formula „vocație europeană”. Împresurată de aură profesorală, „vocația europeană” transferă o temă serioasă în pedagogia care se îngrijește de talentul precoce al copiilor minune. Moldova are, adică, „vocație europeană” în măsura în care un supradotat are vocație de pianist. Evident, îndrumătorul va aștepta împlinirea precocității, peste un timp, peste mult timp.

TRAIAN UNGUREANU

Formula e nedemnă de politica mare, dar e eficientă. În spatele ei, stă o amânare gravă și sistematică așezată în calea celor șase așa-numiți „parteneri estici” ai UE (între care Moldova, Ucraina, Armenia, Belarus și Georgia continuă spre est spațiul cultural european, iar Azerbaidjan se ocupă de petrol și gaze). Blocajul politic și mental e mult mai vechi și mai solid decât s-ar putea crede. Cunoșcătorii identității culturale europene de dincolo de frontiera de est a Uniunii sunt o minoritate politică în Europa de Vest. Influența lor e redusă sau blocată și, în aceste condiții, *Uniunea Europeană* continuă o relație periculoasă prin somnolență. Cu un efort de imaginație și curaj nu tocmai gigantic, Uniunea ar putea înțelege că menționarea perspectivei de admitere a Moldovei, Ucrainei, Georgiei, Belarusului și Armeniei nu poate provoca o catastrofă geopolitică. În schimb, poate stimula statele din flancul de est al Uniunii care încep, treptat, să remarce absența unei politici europene structurate, în zonă. Asta exact în momentul în care reambalarea lui Putin pentru țarificatul numărul doi face din putinism o alternativă politică structurată. Preluarea rusească pe care Uniunea ar putea-o încuraja prin absență nu va fi o ocupație în buna tradiție sovietică. Costurile ar fi insuportabile pentru Rusia. Putin însuși e acel sovietolog amator care a găsit în prăbușirea URSS „cea mai mare catastrofă a secolului XX”. În această calitate, Putin știe foarte bine cât a costat *Tratatul de la Varșovia*. Rusia nu-și mai poate permite preluarea, dar asta nu e cea mai bună știre pentru o zonă care ar deveni, între non-politicile vestică și estică, un spațiu de tranzit, incertitudinilor și stagnare. Pe scurt, un „loc părăsit” furnizor de nesiguranță, pe flancul de est al UE. Uniunea ar avea, astfel, neșansa istorică de a-și așeza și la est un spațiu strategic neclar, după ce s-a ales cu un spațiu strategic imprezvizibil la sud. În acest punct, insistența cu care UE crede că trebuie să se focalizeze pe „primăvara arabă”, aruncând peste bord Estul, e o iluzie.

Virtuțile catastrofice ale ezitării nu se opresc aici. UE are sub ochi, într-o variantă foarte activă, rezultatul cel mai recent al indeciziei în materie de „vocație europeană”: Turcia. După un joc de amănări și simulări când perverse, când confuze, Turcia a adunat mai bine de 30 de ani de frustrări. Consecințele s-au materializat în ultimii câțiva ani, odată ce Turcia a avansat nervos către o nouă identitate. Noul vizionarism regional al primului ministru Erdogan a înlocuit posibila conexiune europeană a Turciei și a generat o politică externă foarte apropiată de aventurism. Bilanțul nervozității naționale turcești e evident și ar trebui să dea de gândit Europei. Cum ar fi arătat conflictul azero-armean, ponderat de Turcie ponderată de UE? Și, mai departe: ar mai fi plonjat Turcia în frenezie proarabă și proiraniană?

Riscurile amânării cresc cu fiecare tur de menționare rituală a „vocației europene”. În cazul Moldovei și, poate, numai în cazul Moldovei, pariul e, însă, mult mai puțin sau deloc exploziv. Admiterea unei țări mici, aproape neînsemnată demografic și economic, nu va avea impact real nici măcar asupra unei *Uniuni Europene* în declin. Beneficiile sunt mult mai evidente și mai ușor de măsurat. Admiterea Moldovei, urmată de urgentarea parcursului pentru ceilalți „parteneri estici”, va consolida instituțional întreaga zonă. Încheierea prealabilă a *Acordurilor de Asocieri* va lăsa în urmă două tipuri de circuite. Mai întâi, înțelegerile de tip DCFTA - acorduri de liber schimb - care ar putea scoate state ca Moldova din orbita economică a Rusiei. Asta cu atât mai mult cu cât spațiul economic estic e, în continuare, amenințat de insistența rusă asupra unei *Uniuni Vamale*. În orice caz, prăbușirea iminentă a statului economic Belarus va pune problema opțiunilor economice zonale în termeni dramatici. În al doilea rând, liberalizarea regimului vizelor ar dezamorsa al doilea pilon de

presiune internă rusă în statele partener din est. Dar asta numai și numai în cazul în care liberalizarea va fi aplicată în statele partener din Est, înaintea Federației Ruse. În aceste condiții, „pașaportul de aur” ar deveni pașaportul național, în vreme ce pașapoartele rusești acordate de Moscova minorităților ruse ar funcționa ca documente de călătorie internă, lipsite de valoare și promisiuni. Presiunea exercitată de Rusia prin manipularea politicii minorităților ar pierde un atu important, iar stabilitatea internă a partenerilor estici s-ar consolida.

Ce se află, atunci, în spatele îndelungii ezitări pe care UE o manifestă cu atâta politețe pozitivă în cazul Moldovei? Două probleme-surori, generate de considerații strategice, la rândul lor definite de o anumită lectură istorică a secolului XX (est) european.

Mai întâi, e vorba despre complexul rus pe care nucleul clasic al UE l-a înmagazinat și dezvoltat, înainte și după căderea comunismului (și a zidului berlinez). Estul european extrem e, în această lectură, un spațiu de interes legitim pentru Rusia, asta cu atât mai mult cu cât, în fond, Rusia Sovietică și nu altcineva a extras și recuperat, cu sacrificii colosale, aceste teritorii, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Lectura e, desigur, o eroare, dar nu în conștiința și filozofia politică occidentală. Totuși, nu e deloc exclus ca reticența europeană față de spațiul de interese rus să funcționeze ca alibi pentru lipsa de proiecție, gândire și acțiune a UE în zonă. O Uniune fără capacitate de mediere în Transnistria nu are prea multe cărți de jucat. Situația e aceeași în teritoriile georgiene ocupate de Rusia. Și nu e cu nimic mai bună în cazul conflictului din Karabah. Recent, dezinvoltura cu care Ucraina a recurs la piraterie judiciară în procesul Timoșenko a demonstrat același lucru: lipsa de pondere a UE și lipsa de respect față de interesele UE în zonă. Din acest punct de vedere, pasivitatea în relațiile cu Moldova e mai mult o chestiune de psihologie constitutivă a UE și mai puțin o linie de gândire strategică.

În sfârșit, reproșul cel mai citat și afișat în materie e problema românească pe care o comportă relațiile cu Republica Moldova. Argumentul e invocat cu o seriozitate plină de umor de exponenți politici germani și repetat, cu un vechi automatism imitativ, de partenerii francezi, olandezi etc. Teza sau temerea de bază a româno-prudenței occidentale spune că statul român încearcă să introducă Republica Moldova, oarecum fraudulos, în *Uniunea Europeană*. Dimensiunea românească a preocupării pentru Moldova e privită cu o suspiciune care trece, însă, drept privilegiu luminos, în cazul în care Spania confiscă inițiativele UE pentru America de Sud, iar Franța administrează diplomatic Magrebul și reușește, chiar, să îl transforme în agent electoral pentru prezidențialele de anul viitor.

De ce acordați pașapoarte moldovenilor? Și cine garantează că n-o să procedați la unificare, sudând un stat non-UE de un stat membru UE? În primul caz, răspunsul e: de ce nu? În al doilea, răspunsul ar putea fi tot o interogație: cine întreabă? Nu ar fi o întâmpinare nepoliticoasă, ci doar preambulul unei dezbateri reale. În fond, precedentul există. Căci primul stat membru UE care s-a sudat prin unificare de un stat non-UE e Germania. Totul a durat o noapte și a pus în posesia pașaportului german-european 17 milioane de foști cetățeni ai Republicii Democratice Germane. Interesant, acest capitol extraordinar de istorie europeană a generat pactul din care a apărut, ulterior, proiectul euro. Nașterea a suferit de complicații politice mult prea mari pentru sănătatea unei monede. E exact ce știm astăzi, în plină criză euro.

Între timp, procesul de expansiune europeană declanșat de reunificarea germană s-a întors împotriva Germaniei care află că UE va rezista doar în condițiile în care e garantată financiar de fonduri germane. Dar asta nu demonstrează că reunificările sunt blestemate. Deși demonstrează, într-un fel complicat și inevitabil, că Moldova e o problemă a Europei. Tocmai ca fostă parte a României.

Vladimir Voronin și Vladimir Putin

Materialele din acest supliment au fost puse la dispoziția revistei 22 de către Institutul de Studii Populare.

Hanns Seidel Stiftung

ISP Institutul de Studii Populare

Supliment apărut cu sprijinul Institutului de Studii Populare și al Fundației „Hanns Seidel”

22

Responsabili de proiect: Rodica Palade, Cristian Pătrășconiu;
Responsabil de număr și tehnoredactare: Răzvan Brăileanu;
Corectură: Mara Ștefan, Bernard Noghiu;
Secretariat: Cristina Spătăreanu;
Contabilitate: Iulia Todie.